

İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programının Değerlendirilmesi

An Evaluation of Elementary and Secondary Schools' Class Guidance Curriculum

Melek DEMİREL*
Hacettepe Üniversitesi

Öz

Bu araştırmanın amacı, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından 2006 yılında hazırlanan "İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı"nın ilköğretim boyutunun, program tasarısına bakılarak ve uzman ve rehber öğretmen görüşlerinden yararlanılarak değerlendirilmesidir. Bu amaçla eğitim programının temel öğeleri olan hedefler, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme ölçüt olarak alınmıştır. Nitel araştırma yaklaşımıyla gerçekleştirilen bu çalışmada doküman analizi ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Çalışma grubunun oluşturulmasında maksimum çeşitlilik örneklemesine gidilmiş ve sekizi program geliştirme uzmanı, yedisi konu alanı uzmanı ve 15'i rehber öğretmen olmak üzere 30 katılımcının görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme formu yoluyla alınmıştır. Doküman incelemesinden ve görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analizle çözümlenmiştir. Sonuçta programın, gelişimsel rehberlik anlayışı temel alarak hazırlanan, geniş bir vizyona sahip, kapsamlı, süreç ağırlıklı, öğrencinin tüm yönleri ile gelişimini hedefleyen bir program olduğu, ancak okullardaki rehberlik hizmetlerinin yürütülmesine katkı sağlayabilmesi için, özellikle uygulamadaki sorunları giderecek bazı düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: İlköğretim ve ortaöğretim kurumları sınıf rehberlik programı, program değerlendirme, gelişimsel rehberlik yaklaşımı.

Abstract

The purpose of this research is to assess the elementary education dimension of the "Elementary and Secondary Class Guidance Curriculum" which was developed in 2006 by the Ministry of Education, through considering the curriculum design and making use of the ideas of the experts and school counselors (guidance teachers). For this aim, objectives, content, teaching-learning process and evaluation which are the basic components of the curriculum are taken as the criterion. This is qualitative research and employs document analysis and interview techniques. Maximum variability sampling was preferred in constructing the research group; and the views of 30 participants- of whom eight were experts in curriculum and instruction, seven were experts in guidance and counseling and 15 were guidance teachers- were received through semi-structured questionnaire forms. The data obtained through document analysis and interviews were analyzed via descriptive analysis. In conclusion, the curriculum might be considered as one which has been based on the perception of developmental guidance, which is visionary, process-based, and which targets students' overall development. However, it appears that some arrangement is necessary to remove the problems in application so that it can contribute to conducting guidance services in schools.

Keywords: Elementary and secondary class guidance curriculum, curriculum evaluation, developmental guidance approach.

* Yrd. Doç. Dr. Melek DEMİREL, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim A.B.D. e-posta: melekdemirel@gmail.com

Summary

The aim of guidance is to instill in an individual all the features necessary to achieve success and joy in life, lists the features as: “studying efficiently, preparing for exams, effective use of time, effective and efficient decision-making, problem-solving, plan-making skills, self-recognition and acceptance, effective communication, being acquainted with occupations, making associations between self skills, interests, and personal characteristics and learning topics and occupations, positive attitudes towards learning and working, ability to adapt to social life and responsibility for contribution to it, respect for and helping others. In the “Elementary and Secondary Class Guidance Curriculum”, which was developed so as to inculcate these properties in students, fields of individual-social, educational and vocational guidance are considered as the basis. A total number of 240 acquisitions of which 120 in the elementary school education and 120 in the secondary school education are available in the overall curriculum. Activities for use in guidance hours have been designed to achieve the acquisitions. It is emphasized that students’ developmental features are considered, and a perception of developmental and protective guidance is placed in the center in developing the activities and the acquisitions. Furthermore, it is stated in the curriculum that the aim of the acquisitions and of the activities to be employed for attaining the acquisitions is to raise individuals who are capable of self-expressing, making decisions suitable to the self, and who are psychologically healthy, and productive. It is also emphasized that a student-centered approach is considered essential, where students are converted into active participants and individuals researching the problems in the activities.

This study aims at assessing the elementary education dimension of the elementary and secondary class guidance curriculum, which was developed in 2006 by the Ministry of Education, considering the curriculum design and making use of the experts’ and guidance teachers’ views . Here, an attempt is made to analyze critically the guidance program- the first to be developed in Turkey at elementary school level – in terms of curriculum development. This research seeks answers to such questions as:

According to curriculum development experts’, field specialists’ and guidance teachers’ view,

What are the strengths of the curriculum?

What are the weaknesses /limitations of the curriculum?

What are the problems encountered in implementation, and what are the recommendations for improving the curriculum?

This qualitative research employs document analysis and interview techniques. Maximum variability sampling was preferred in constructing the research group; and the views of 30 participants- of whom eight were experts in curriculum and instruction, seven were experts in guidance and counseling and 15 were guidance teachers- were received through semi-structured questionnaire forms. The data obtained through document analysis and interviews were analyzed via descriptive analysis. The descriptive analysis included four steps: forming a framework for the descriptive analysis, processing the data in the thematic framework, describing the findings, and interpreting the findings. The views obtained from all of these three groups of participants were classified into two as the strengths and the weaknesses of the curriculum; and were supported with direct quotations.

The conclusions drawn from an examination of curriculum and from an analysis of the data coming from interviews with curriculum development experts are as in what follows: “acquisitions” referred in the statement “what is expected of students in the learning process is knowledge, skills, and attitudes...” corresponds to the *objectives* component of the program; “proficiency fields” mentioned in the statement “a specific structure which can be considered as a whole of interrelated knowledge, skills and concepts...” corresponds to the *content* component. On the other hand, “activities” enabling achievement of the acquisitions correspond to the

teaching-learning process component of the curriculum; and measurement and evaluation methods and instruments mentioned under the title of “measurement and evaluation approach of the program” correspond to the *evaluation* component of the curriculum.

One of the strengths of the curriculum is that it is based on “the model of comprehensive psychological counseling and guidance program” which is employed in the practice of psychological counseling and guidance services in schools. Curriculum development experts, field experts and guidance teachers believe that the guidance curriculum will contribute to guidance services in terms of using the compulsory class hours allocated to guidance and social activities effectively and in terms of enabling standardization through similar applications in all the schools. Findings demonstrating the weaknesses as well as the strengths of the curriculum are also available. It was found that curriculum development experts in particular criticized the curriculum stating that measurement and evaluation was not clear and that there was uncertainty in how to score the forms and how to evaluate the results.

Field experts in particular were found to hold the common view that the curriculum would contribute to students’ psycho-social development. However, they also pointed out that some acquisitions were not suitable to the students’ level. Besides, the common view was that time allocated to the curriculum was not sufficient. Guidance teachers, on the other hand, thought that time allocated to application of the curriculum was insufficient and that excessive number of students in each class had a negative effect on the applications.

In conclusion, the curriculum might be considered as the one which has been based on the perception of developmental guidance, which is visionary, process-based, and which targets students’ overall development. However, it appears that some arrangement is necessary to remove the problems in application so that it can contribute to conducting guidance services in schools. It is expected that the curriculum will meet guidance teachers’ hopes that the curriculum will standardize guidance and psychological counseling services at schools and that will enable more effective use of guidance hours. However, it should not be forgotten that this is a framework program, that it may be modified according to needs and conditions of schools, and that its functionality depends on practices. It is believed that- considering that this is a new curriculum and is in the trial period- seeking ways to remove the weaknesses rather than focusing on weaknesses is more beneficial.

Giriş

Eğitim sürecinin bütünlüğünü oluşturan öğretim, yönetim ve rehberlik çalışmalarının ortak amacı, öğrencilerin bedensel, zihinsel, sosyal ve psikolojik bakımdan bir bütün olarak gelişmelerini sağlamaktır. Ancak bu ortak amaca ulaşmada her alanın kendine özgü yaklaşım ve uygulamaları vardır. Rehberlik, öğrenci kişilik hizmetleri bünyesinde yer alan ve daha çok öğrencinin kişilik gelişimi ile ilgilenen bir hizmet alanıdır. Çeşitli psikolojik danışma ve rehberlik tanımlarının ortak yönleri gözden geçirildiğinde, psikolojik danışma ve rehberlik (PDR), “kişiyi kendisini ve çevresini tanıması, gizil güçlerini geliştirmesi ve kendisini gerçekleştirmesi, sorunlarını çözebilmesi için sistematik ve profesyonel, düzenli ve sürekli yardım süreci” olarak tanımlanabilir (Bakırcıoğlu, 2000; Kuzgun, 2000). Gelişim süreklilik ve bütünlük göstermekte olduğundan psikolojik danışma ve rehberlik programlarının da gelişim özelliklerine uygunluk göstermesi gerekmektedir. İlköğretim birinci kademedeki psikolojik danışma ve rehberlik; çocuklarda okula alışma ve gelişim isteği uyandıran bir sınıf havası oluşturulması, sağlıklı toplumsallaşmayı gerçekleştirme, öğrencileri tanıma ve kendilerini tanımalarına yardımcı olma, eğitsel rehberlik ve psikolojik danışma etkinliklerini içermelidir. İlköğretim ikinci kademedeki ise psikolojik danışma ve rehberlik; eğitsel ve kişisel rehberlik etkinliklerinin yanı sıra mesleki rehberlik etkinliklerini de içermektedir. Ortaöğretim düzeyinde ise ergenlik döneminin ve yükseköğretim veya çalışma hayatına yaklaşmanın etkisiyle kişisel ve mesleki rehberlik etkinliklerine ağırlık verilmektedir (Bakırcıoğlu, 2000; Yeşilyaprak, 2001).

İlköğretim düzeyinde bireysel psikolojik danışmanlıktan ziyade, sosyal beceri gelişimi ile uygun akademik alışkanlık ve becerilerin gelişimine işaret eden sınıf içi gelişimsel rehberliğe ağırlık vermek daha uygun görülmektedir. İlköğretim ikinci kademedede sağlıklı tercihler, davranışlar ve geçiş dönemleri konularına işaret eden bireysel ve grupla psikolojik danışma, sınıf içi gelişimsel rehberliğe ağırlık vermek uygun bulunmaktadır. Ortaöğretim düzeyinde mesleki ve akademik gelişim konularına olduğu kadar kişisel sosyal gelişim konularına da ağırlık vermek gerektiği belirtilmektedir (Dollahide ve Saginak, 2003).

Psikolojik danışma ve rehberliğin gelişimi aniden veya şartlardan bağımsız olarak ortaya çıkmamıştır. Mesleklerin ayrılaşması, teknolojinin gelişmesi, mesleki eğitimin yaygınlaşması, demokrasinin farklı biçimlerde yaygınlaşması, hümanistik yaklaşımın yaygınlaşması, öğrencilerin birey olarak görülmeğe başlanması, sosyal değişimlerin meydana gelmesi gibi koşulların gerektirmesi üzerine okullarda psikolojik danışma ve rehberlik alanında gelişmeler başlamıştır (Erford, 2007).

Rehberlik, 20. yüzyılın başlarında ABD’de ortaya çıkmış ve en çok da burada gelişme göstermiştir. Türkiye’de PDR hizmetleri 1950’li yıllardan itibaren yoğunlukla okul ortamında gerçekleştirilmektedir. 1950’li yıllarda Türk-Amerikan işbirliği anlaşması Marshall Planı kapsamında yukarıdan aşağıya bir hareket olarak ülkemize gelen Amerikalı uzmanların sistem inceleme raporları, konferans ve seminerleri ile Amerika’ya gönderilen uzmanların aldıkları eğitimleri uygulamaya dönüştürmeleri ışığında pilot uygulamalar başlamıştır. 1950’li yıllarda rehberlik ilkelerine dayalı bir eğitim programı uygulanmaya konmuş olsa da bu çalışmalar 1960’lı yılların sonlarına kadar duraklamıştır. 1970’li yıllara kadar yöneltme hizmetleri ekseninde ve ortaöğretimde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri sınırlı sayıda personelle yaygınlaştırılmıştır. Altyapı yetersizliği, anlayışın oturmamış olması, profesyonel eleman sayısının azlığı gibi nedenlerle psikolojik danışma ve rehberlik alanının gelişimi engellenmiştir (Yeşilyaprak, 2001). Doğan (2000), rehberliğin bir meslek olarak Türkiye’deki gelişimini 1950-56 arasında ilk adımlar, 1957-69 arasında şekillenme süreci, 1970-81 arasında okullarda rehberlik servislerinin kurulması, 1982-95 arasında psikolojik danışma mezuniyet programlarının sağlanması, 1996’dan günümüze okullara psikolojik danışmanların atanması olarak beş dönemde belirtmektedir.

Okullarda PDR hizmetlerinin nasıl örgütleneceği konusunda hizmetler modeli, süreç modeli, görevler modeli ve kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programları modeli gibi çeşitli modeller uygulanmıştır. PDR hizmetlerini meslek ya da program seçimi ve kriz durumlarına müdahale ile sınırlayan geleneksel modellere bir tepki olarak ortaya çıkan “Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programları Modeli”, gelişimsel anlayışı temele almakta ve PDR etkinliklerinin anaokulundan lisenin sonuna kadar kapsamlı ve sistematik bir şekilde planlanması, uygulanması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Gelişimsel yaklaşım, bireye yaşamının çeşitli dönemlerinde meydana gelen olağanüstü olaylar ve kriz durumlarında yardım edilmesinin esas olduğu kriz yönelimli yaklaşımı, bireyin belirlenmiş yetersizlikleri, eksik yanları ve hatalı davranışlarını tamamlama üzerine odaklanılan iyileştirici-çare bulucu yaklaşımı, olası sorunların ortaya çıkmadan önce kestirilerek rehberlik etkinlikleri ile bu sorunların ortaya çıkmasının önüne geçilmesinin öngörüldüğü önleyici yaklaşımı kapsamaktadır (Girgin, 2005; Kaya ve Çivitçi, 2002). Gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik yaklaşımı, öğrencilerin içinde buldukları yaş ve gelişim dönemlerinin bir gereği olarak yerine getirmeleri beklenen bazı gelişimsel görevlerin olduğu gerçeğinden hareketle PDR hizmetleri yoluyla öğrencilere bu gelişimsel görevlerini başarı ile yerine getirmeleri için sistemli ve programlı bir şekilde yardım etmeyi öngörmektedir. Öğrencilerin okulda başarılı olabilmeleri için ihtiyaç duydukları beceri ve yaşantıları kazandırmayı amaçlayan gelişimsel anlayış, bireyin sürekli gelişim halinde olduğunu varsayar. Gelişimsel anlayışın temel hedefi, öğrencilerin yaşamlarının tüm alanlarında etkili olabilmeyi öğrenmelerine yardımcı olmaktır. Amacı öğrencilere şimdi ve gelecekte daha fonksiyonel olmaları için yeterlikler kazandırmaktır (Nazlı, 2005; Terzi, 2004).

Gelişimsel rehberlik, insan doğasında bireylerin ardışık ve olumlu olarak kendini zenginleştirmeye doğru ilerlediğini varsaymaktadır. Gelişimsel yaklaşım çocukluktan yetişkinliğe

olgunlaşırken deneyimlenen genel aşama ve görevleri içeren şekilde insan gelişiminin doğasını göz önüne almaktadır. Olumlu benlik kavramlarına ve bireyin benlik kavramlarının deneyim ve eğitim yoluyla şekillendiğine ve yeniden şekillendiğine odaklanmaktadır. Ayrıca duygu, düşünce ve davranışların birbiriyle ilişkili olduğu ve öğrenildiğini göz önünde tutmaktadır. Temel amaç, öğrencilerin etkili ve verimli öğrenmelerine yardım etmektir (Myrick, 1997). 1960'lı yıllarda ortaya çıkan bu yaklaşımda bireyin gelişimsel ihtiyaçları ön plandadır ve rehberlik hizmetlerinin öğrencilerin içinde buldukları gelişim dönemlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olması gerektiği savunulmaktadır (Erkan, 2004). Bir başka tanımda gelişimsel rehberlik program modeli, bireyin kendini gerçekleştirmesini hedef alan ve bireyin benlik kavramının yaşantısı ve eğitim yoluyla biçimlendiğini kabul eden bir yaklaşım olarak dikkate alınmıştır (Külahoğlu, 2004). Buna göre gelişimsel rehberlik program modeli, rehberlik hizmetlerini meslek ya da program seçimi ve kriz durumlarına müdahaleyle sınırlayan geleneksel yaklaşıma tepki yaklaşımı niteliğindedir.

Gelişimsel rehberliğin uygulamalı yönünü, kapsamlı PDR programlarının oluşturduğu söylenebilir. Yeni sınıf rehberlik programı ülkemizde ilköğretim düzeyinde geliştirilmiş ilk rehberlik programıdır. Yeni sınıf rehberlik programının özellikle içerik yönüyle kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programları modeline benzediği dikkati çekmektedir. Programın hem ilköğretim hem de ortaöğretim düzeyinde öğrencilerin gelişim özelliklerine göre belirlenen etkinliklerle yürütülmesi söz konusudur.

İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı

14.07.2005 tarihli 192 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla kabul edilen ilköğretim okulları haftalık ders çizelgesinde rehberlik ve sosyal etkinlikler için birinci sınıftan sekizinci sınıfın sonuna kadar zorunlu ders saati ayrılmıştır. Bu durumda söz konusu saatler için bir program hazırlanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Öte yandan Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 07.06.2005 tarih ve 184 sayılı kararı ile ortaöğretimin yeniden yapılandırılması konusunda üç yıllık genel, mesleki ve teknik liselerin eğitim ve öğretim süresinin 2005–2006 öğretim yılından itibaren dokuzuncu sınıftan başlamak üzere, kademeli olarak dört yıla çıkarılması kararlaştırmıştır. 10.06.2005 tarih ve 1092 sayılı müsteşarlık emri ekinde de bu kararla ilgili yapılacak çalışmaları kapsayan bir eylem planı bulunmaktadır. Bu plana göre, ortaöğretim okulları haftalık ders çizelgesinde rehberlik çalışmaları için zorunlu bir zaman ayrılarak, öğrencilerin yöneltme ve psikososyal gelişimlerine destek olacak gelişimsel bir rehberlik programının hazırlanması gereği öngörülmektedir. Bu bağlamda 2000–2001 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 16.05.2000 tarih ve 87 sayılı kararı ile kabul edilen "Ortaöğretim Kurumları Sınıf Öğretmenleri İçin 9, 10, 11. Sınıf Rehberlik Programı"nın revize edilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Ancak "İlköğretim ve Ortaöğretim Sınıf Rehberlik Programı" arasındaki uyumu sağlayabilmek amacıyla revizyon yerine programın yeniden hazırlanması yoluna gidilmiştir. (İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı, 2006).

"İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı"nın vizyonu, gelişen ve değişen dünyada kendini ve içinde bulunduğu durumu doğru algılayan, kendisi ve çevresiyle barışık, kişisel değerleri ile toplumsal beklentiler arasında bir denge kurabilen, yaşadığı toplumun sorumlu bir üyesi olan, karar verme, sorun çözme, kişilerarası ilişki ve iletişim becerilerine sahip, kapasite ve yeteneklerini en uygun biçimde geliştiren, potansiyelini tam olarak kullanan, başarıyı ve hayat boyu öğrenmeyi amaç edinmiş, araştıran, sorgulayan, üretken ve mutlu, kendini gerçekleştiren bireyler yetiştirilmesine katkı sağlamaktır.

02.08.2006 tarih ve 329 sayılı Talim Terbiye Kurulu Kararı ile 2006–2007 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere yürürlüğe giren "İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı"nda 120 ilköğretime, 120 ortaöğretime yönelik olmak üzere toplam 240 kazanım yer almaktadır. İlköğretimde 18 hafta rehberlik, 18 hafta sosyal etkinlik olmak üzere dönüşümlü olarak kullanıldığından program, ilköğretimde 15 hafta, ortaöğretimde 30 hafta olarak düzenlenmiştir. İlköğretimdeki üç hafta ve ortaöğretimdeki altı hafta rehberliğe ilişkin test, envanter uygulamaları, meslek gezileri gibi konular için ayrılmıştır. Bu saatler okul ve

sınıf rehber öğretmenlerinin işbirliği ile düzenlenecektir. Kazanım ve etkinlikler geliştirilirken öğrencilerin gelişim özelliklerinin göz önünde bulundurulduğu, gelişimsel rehberlik anlayışının temel alındığı vurgulanmaktadır. Etkinliklerde öğrenciyi aktif bir katılımcı ve sorunları araştırmacı bir birey haline getiren, öğrenci merkezli yaklaşımın temel alındığı vurgulanmaktadır.

Program hazırlanırken kişisel-sosyal, eğitsel ve mesleki rehberlik alanları temel alınmıştır. Program, bu alanlarla ilgili yedi yeterlik alanını (Okula ve Çevreye Uyum, Eğitsel Başarı, Kendini Kabul, Kişilerarası İlişkiler, Aile ve Toplum, Güvenli ve Sağlıklı Hayat, Eğitsel ve Mesleki Gelişim) temele alarak hazırlanmıştır. Program, “Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programı” değil, bu programın bir parçasıdır. Sınıf rehber öğretmenlerinin rehberlik saatinde uygulaması için hazırlanmıştır. Programdaki kazanımların ilköğretim düzeyindeki öğretim programlarında ve ara disiplinlerde yer alan rehberlik kazanımlarıyla bütünlük gösterilmesine çalışılmıştır.

Program Değerlendirme

Program değerlendirme, eğitim programının etkililiği hakkında karar verme sürecidir. Bu süreçte, eğitim hedeflerinin gerçekleşme derecesi belirlenir. Ertürk, (1991:107) program değerlendirmeyi, “programın istenik davranışı meydana getirme bakımından işgörülük derecesinin belirlenmesi” olarak tanımlamaktadır. Demirel’e (2004:184) göre program değerlendirme, genelde programa dayalı eğitim kaynaklarını kabul etme, değiştirme ya da ortadan kaldırma kararının verilebileceği bilgileri içermektedir. Değerlendirme sonuçları, program geliştirme uzmanlarının programa devam, gözden geçirme ya da yeni bir aşamaya geçme konusunda bilgi vermektedir. Erden ise (1998:10) program değerlendirmeyi gözlem ve çeşitli ölçme araçları ile eğitim programlarının etkililiği hakkında veri toplama, elde edilen verileri programın etkililiğinin işaretçileri olan ölçütlerle karşılaştırıp yorumlama ve programın etkililiği hakkında karar verme süreci olarak değerlendirmektedir. Öğretimin değerlendirilmesi ile hem uygulanan programın sağlamlığı ve önceden belirlenmiş olan hedeflere ulaştırma derecesi, hem de öğretim hizmetinin etkililik ve yeterlik derecesi ortaya konur. Program değerlendirme işlemi, planlı ve sürekli bir işlemdir. Sonuçta verilecek kararın niteliğini yükseltmek için programın uygulanması aşamasında güvenilir ve mümkün oranda fazla verinin toplanması gereklidir.

Eğitim programı tasarısı, uygulamaya esas olan bir kitap ya da kılavuz kaynaktır. Program geliştirme ve değerlendirme faaliyetinin odak noktası tasarısı olmakla birlikte, uygulama göz önünde bulundurulmaksızın gerçekçi bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Uygulama sırasında çeşitli nedenlerle tasarının olduğu gibi uygulanması mümkün olmayabilir ya da tasarının hazırlanması sırasında göz önünde bulundurulmayan bazı faktörler tasarının olduğu gibi uygulanmasını engelleyebilir. Bu nedenlerden ötürü programın etkililiği hakkında yargıda bulunabilmek için, programın uygulanması sürecini de gözlemek ve uygulama sırasında da bilgi toplamak gerekir (Erden, 1998:9)

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, MEB tarafından 2006 yılında hazırlanan “İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı”nın ilköğretim boyutunun, program tasarısına bakılarak ve program geliştirme uzmanı, konu alanı uzmanı ve okul psikolojik danışman (rehber öğretmen) görüşlerinden yararlanılarak değerlendirilmesidir. Bu amaçla eğitim programının temel öğeleri olan hedefler, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve sınav durumları ölçüt olarak alınmıştır. Araştırmanın alt amaçlarına ilişkin soru cümleleri aşağıda belirtilmiştir. Görüşlerine başvuru katılımcıların;

- I. Programın üstün/güçlü yönlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
 - I.1. Programın öğeleri açısından olumlu buldukları özellikler nelerdir?
 - I.2. Programın genel olarak güçlü yönleri nelerdir?
- II. Programın sınırlı/zayıf yönlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
 - II.1. Programın öğeleri açısından olumsuz buldukları özellikler nelerdir?

II.2. Programın genel olarak zayıf yönleri nelerdir?

III. Uygulamaya ve programın geliştirilmesine ilişkin önerileri nelerdir?

Yöntem

Nitel araştırma yaklaşımıyla gerçekleştirilen bu çalışmada doküman incelemesi ve görüşme kullanılmış ve elde edilen veriler betimsel analizle çözümlenmiştir. Betimsel analiz yaklaşımı, verilerin araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre organize edilmesine ve görüşmede kullanılan sorular veya boyutlar dikkate alınarak sunulmasına imkan vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005; Bogdan ve Biklen, 1998). Çalışma grubunun oluşturulmasında maksimum çeşitlilik örneklemesine gidilmiş ve sekizi program geliştirme uzmanı (P.G.U), yedisi konu alanı uzmanı (A.U) ve 15'i rehber öğretmen (R.Ö) olmak üzere 30 katılımcının görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme formu yoluyla alınmıştır. Görüşlerine başvuru program geliştirme ve konu alanı uzmanları, en az doktora unvanına sahip, alanında deneyimli öğretim elemanlarından oluşmaktadır. Araştırmanın bir diğer katılımcı grubunu Ankara merkez ilçelerindeki ilköğretim okullarında görev yapan, en az beş yıl mesleki deneyime sahip, lisans alanı Psikolojik Danışma ve Rehberlik olan rehber öğretmenler oluşturmaktadır.

"İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı" araştırmacı tarafından programın temel öğeleri (hedefler, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme) ölçüt alınarak analiz edilmiştir. Doküman incelemesi yapılırken; dokümanlara ulaşma, özgünlüğü kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve kullanma aşamaları izlenmiştir. Katılımcılara sorulacak sorular; programın vizyonu, programın hangi ihtiyaçları karşılayacağı, programın okullarda rehberlik hizmetlerini nasıl etkileyeceği, programın genel amaçları ve işlevselliği, temele alınan yeterlik alanları, kazanımların öğrenci düzeyine uygunluğu ve yeterlik alanlarına göre dağılımı, etkinliklerin kazanımlarla tutarlılığı ve işlevselliği, programın ölçme ve değerlendirme yaklaşımının niteliği, programın süre açısından uygulanabilirliği, genel olarak üstün ve zayıf yönleri ile uygulamada karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri şeklinde yapılandırılmıştır.

Betimsel analiz dört aşamada gerçekleştirilmiştir. Bunlar, betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Betimsel analiz sürecinde, öncelikle araştırma soruları dahilinde bir çerçeve oluşturulmuş, veriler bu çerçeveye göre işlenerek tanımlanmıştır. Elde edilen veriler, görüşme sürecinde kullanılan sorular dikkate alınarak sunulmuş ve anlaşılır bir biçimde betimlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen verilerin güvenilirliğini artırmak amacıyla veriler bir başka uzman tarafından da analiz edilmiştir. Doküman incelemesinden (programın analizinden) elde edilen veriler üç grup görüşmeciden elde edilen görüşlerle bütünleştirilmiş, programın üstün ve zayıf yönleri olmak üzere iki kategoride sınıflandırılmış ve doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

Bulgular ve Yorum

Program geliştirme uzmanları, alan uzmanları ve rehber öğretmenler ile yapılan görüşmeler sonucunda hazırlanan rehberlik programı kazanımlarının diğer öğretim programlarındaki kazanım ifadelerine benzer şekilde yazılarak dil birliğinin sağlandığı, öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olduğu ve diğer derslerin öğretim programlarında yer alan PDR'ye ilişkin kazanımlarla paralellik gösterdiğine ilişkin görüşler ortaya çıkmaktadır.

"Kazanımlar, yeterlik alanları ve ifade açısından yeterli. Diğer dersler için uygulamaya konan yeni öğretim programlarındaki kazanımlarla paralel olması ve ifade açısından benzemesi de öğretmenlerin rehberlik programını uygulamalarını kolaylaştırmıştır." (R.Ö 5)

“Rehberlik programı kapsamında yazılan kazanım ifadeleri, MEB tarafından hazırlanan programlar ve yazılan kazanımlar dikkate alındığında, kazanım ifadelerinin ve sonlarında yer alan eylemsilerin benzer şekilde kullanıldığı görülmektedir. İlköğretimin ilk yıllarında yeterlik alanlarına ilişkin farkındalık yaratmaya ilişkin ifadeler yer alırken ileriki yıllarda bu farkındalığın uygulamaya geçirilmesine olanak sağlayan kazanımlara yer verilmesi, duyuşsal alanda daha üst düzey davranışların kazandırılmasına imkan tanımaktadır.” (P.G.U 1)

İçerik (Yeterlik Alanları)

Hazırlanan rehberlik programında “yeterlik alanları” başlığı altında verilen bilgilerin “içerik” ögesine karşılık geldiği görülmektedir. Bu bağlamda görüşme verilerinin analizi sonucunda programın içeriğinin rehberlik konularını kapsadığı ve öğrenci ihtiyaçlarını karşılar nitelikte olduğu belirlenmiştir.

“Yeterli olduğunu, rehberliğin çalışma konularını yeterince kapsadığını düşünüyorum.” (R.Ö 4)

“Rehberlik hizmetlerinin temelde eğitsel, kişisel-sosyal ve mesleki alanda öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamayı ve bu alanlarda öğrencilerin gelişimlerini desteklemeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda programda ifade edilen yeterlik alanlarının uygun ve yeterli olduğu düşünülmektedir.” (A.U 1)

Etkinlikler

Hazırlanan programda yer alan “etkinlikler”, “öğretme-öğrenme süreci” ögesine karşılık gelmektedir. Yapılan görüşmeler sonucunda programda yer alan etkinliklerin standart uygulamaları sağlayacağı, uygulayıcılara yol gösterici nitelik taşıdığı ve kazanımları gerçekleştirilmeye hizmet ettiği ifade edilmiştir.

“Etkinlik örnekleri oldukça yeterli ve anlaşılırdır. Kazanımları gerçekleştirilmeye hizmet etmektedir.” (P.G.U 6)

“Etkinlikler kazanımları gerçekleştirilmede yeterlidir; ancak ilerleyen zamanlarda kazanımlar için birden fazla etkinlik üretilirse uygulayıcı bunların içinden tercih yapma şansına sahip olacaktır.” (R.Ö 13)

Ölçme ve Değerlendirme

Hazırlanan programın ölçme-değerlendirme anlayışının gelişimsel rehberlik anlayışına uygun olduğu, süreç değerlendirmeye ağırlık verildiği ve belirlenen ölçme araçlarının duyuşsal özelliklerin değerlendirilmesine olanak sağladığı biçiminde olumlu görüşler elde edilmiştir.

“Ölçme-değerlendirme formları daha çok duyuşsal özellikleri ölçmeye yönelik hazırlanmıştır. Öz değerlendirme formları ile öğrencilerin öğrendikleri becerileri günlük yaşamlarında ne derece kullanabileceklerine ilişkin değerlendirme yapılmasının yararlı olabileceği düşünülmektedir.” (P.G.U 4)

“Programın ölçme ve değerlendirme anlayışı ile buna uygun olarak hazırlanan formların gelişimsel rehberlik anlayışına uygun olduğu kanaatindeyim.” (P.G.U 3)

Programın Güçlü Yönleri

Ders saatlerini etkili kullanma

Görüşme verilerinin analizi sonucunda, hazırlanan rehberlik programının, rehberlik ve sosyal etkinlikler için birinci sınıftan sekizinci sınıfın sonuna kadar ayrılmış olan zorunlu ders saatlerinin etkili bir biçimde kullanılmasını sağlayacağına ilişkin görüşler belirlenmiştir.

“2005 yılında rehberlik ve sosyal etkinlikler için birinci sınıftan sekizinci sınıfın sonuna kadar zorunlu ders saati ayrılmıştır. Bu saatlerin etkili kullanılabilmesi için bu program hazırlanmıştır.” (A.U 2)

“Rehberlik saatlerinde ne yapılacağı somut bir şekilde ortaya koyulduğu için rehberlik saatlerinin daha verimli geçmesini sağlamaktadır.” (R.Ö 13)

Standartlaşmayı sağlama

Hazırlanan programın, PDR hizmetlerinde standartlaşmayı sağlama ve sistematik olarak uygulama yapılmasına olanak sağlama açısından katkı getirdiği vurgulanmaktadır.

“Programa bir yapı kazandırılması, okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin bir standarda kavuşturulması düşünülmüş.” (A.U 6)

Rehber öğretmenin çabasıyla dolan rehberlik saatlerinde artık uygulanabilir bir programın olması sevindiricidir. (R.Ö 4)

“Özellikle öğretmenlerin ortak bir program takip edebilmesi için yerinde bir ürün. Bunun dışında okul rehberlik programını hazırlarken öğretmenlere iyi bir rehber. Bunların dışında, rehberliği bir sistematığe dökmüş olması yerinde.” (R.Ö 5)

Öğrencilerin psikososyal gelişimine katkısı

Hazırlanan programın, okulda öğretim sürecinde öğrencilerin akademik gelişimleri sağlanırken aynı zamanda psikososyal gelişimlerinin de sağlanması ve özellikle sosyal becerileri kazandırması açısından programın olumlu katkılar getireceğine ilişkin görüşler ortaya çıkmaktadır.

“Çağdaş eğitimin öğrencilerin bütün olarak gelişmelerine katkıda bulunması gerektiği anlayışından yola çıkıldığında, okuldaki öğretim süreci içinde öğrencilerin akademik gelişimleri dışında psikososyal gelişimlerine de katkıda bulunulması gerekliliğinden yola çıkılmış görünüyor.” (A.U 7)

“Bir insana hayatı boyunca lazım olacak sosyal becerilerin kazanılmasını sağlayacaktır. Öğrencilerin kişilik gelişimlerini olumlu etkileyecektir. Öğrencilerin mesleki gelişimlerini ve mesleki yönelimlerini büyük oranda etkileyecektir.” (R.Ö 4)

Rehberlik hizmetlerine olumlu etkileri

Hazırlanan programın, rehberlik hizmetlerine düzen getirmesi, bu hizmetlerin öneminin ve işlerliğinin artırılması ve rehberlik öğretmeni-öğretmen-öğrenci arasında işbirliği sağlayarak verimliliğin artması açısından olumlu etkileri olduğu görülmektedir.

“Bu tip programlar psikolojik danışmanların ve sınıf öğretmenlerinin işlerini kolaylaştırmanın yanı sıra ne zaman ne yapacakları konusunda yol gösterici niteliğe sahiptir. Böylece PDR hizmetlerinin düzen içinde yapılmasını sağlayabilir ve boş geçmesini engelleyebilir.” (A.U 2)

“Rehberlik hizmetlerine bir düzen getirilmiş olması çok güzel bir kazanım. Belirsizliği ortadan kaldırmaktadır.” (R.Ö 7)

Rehber öğretmenlerin bilgi ve deneyimlerini artırma

Hazırlanan programın sınıf rehber öğretmenlerine de sorumluluk yüklemesinin, öğretmenlerin bu alandaki bilgi ve deneyimlerini artırmaları açısından fırsat sağladığı vurgulanmaktadır.

“Ayrıca sınıf rehber öğretmenlerinin de gerek sorumluluğunu gerekse rehberlikle ilgili bilgi ve deneyimlerini arttıracaklarını düşünüyorum.” (R.Ö 4)

“Rehberlik hizmetlerinin daha iyi yürütülmesini sağlıyor. Çünkü sınıf rehber öğretmenine de sorumluluk veriyor. Önceden olduğu gibi sadece rehber öğretmeninden bilgi- belge beklemiyorlar.” (R.Ö 12)

İşlevsel olması

Yapılan görüşmeler sonucunda hazırlanan programın örnek etkinliklere sahip olmasının, rehber öğretmeni olmayan okullarda da uygulamalara fırsat vermesi açısından önemli ve işlevsel olduğu görülmektedir.

“Psikolojik danışmanı olmayan okullarda bile, iyi yapılandırılmış bir program olduğu için uygulanabiliyor. Okuldaki psikolojik danışman ihtiyacı bir nebze olsun gideriliyor ve rehberlik hizmeti gerçekleştirilmiş oluyor. Okul psikolojik danışmanları rehberlik saatlerinde bazı etkinlikler için girdiğinden öğrencilerle daha güçlü bir iletişim kurabilmiş oluyor ve kaynaşmaları sağlanabiliyor.” (R.Ö 13)

II. “İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı”nın Sınırlı/Zayıf Yönlerine İlişkin Görüşler

Programın Öğeleri Açısından Olumsuz Yönler

Kazanımlar

Yapılan görüşmelerde, hazırlanan programın öğrenci düzeyine uygun olmayan bazı kazanımlar içerdiği, mesleki ve eğitsel alanların dışındaki alanlarda kazanım sayılarının az olduğu, kazanımların birçoğunun özellikle Hayat Bilgisi dersi kazanımları ile örtüştüğü ve bazı kazanımların bir ders saatinde gerçekleştirilemeyeceği vurgulanmaktadır. Özellikle alan uzmanları, kazanımlarla gelişim özelliklerinin tutarsızlığını ve kazanımların sınıf düzeylerine ve yeterlik alanlarına dengesiz dağılımını programın yetersiz yönleri olarak değerlendirmektedir.

“Gelişim özellikleri dikkatlice irdelenmemiş görünüyor. Kazanımların sınıf düzeylerine dağılımı dengeli değil. Ör:okul ve çevreye uyum:6,7,8,güvenli ve sağlıklı hayat:3,4,5,6 hiç yok. Aile ve toplum ilk 4 sınıfta ihmal edilmiş. İşleniş sırasında belli bir özellik dikkate alınmamış..” (A.U 7)

“İkinci sınıflar 65 nolu kazanım(kendini kabul yeterlik alanı): Hata yapılabileceğini ve bunun doğal olduğunu fark eder. Bu kazanımın bilişsel olarak çok erken olduğu kanısındayım.” (A.U 2)

“Birinci sınıf ‘Eğitsel ve Mesleki Gelişim’ yeterlik alanı 1. kazanımında yer alan ‘Eğitsel ve mesleki planlama dosyası hazırlar’ ifadesinin öğrencilerin gelişim özellikleri açısından düzeylerine uygun olmadığı düşünülmektedir. Bu kazanım, öğrencilerin böyle bir alışkanlık geliştirmeleri amaçlanarak yazılmış ise, diğer sınıf düzeylerinde böyle bir etkinliğe yer verilmemiş olması bir eksiklik olarak görülebilir. Ayrıca, programda yer alan yeterlik alanlarının ve kazanımların sadece Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji ve Türkçe dersleri ile ilişkilendirmiş olması bir eksiklik olarak görülebilir. Öğrencilerin gelişimlerini desteklemek açısından Matematik, Beden Eğitimi, Görsel Sanatlar, Müzik vb. derslerle de ilişkilendirilmesinin daha yararlı olacağı kanısındayım.”(P.G.U 2)

“Kazanımlara genel olarak bakıldığında, eğitsel ve mesleki alanla ilgili kazanımların sayısının daha fazla olduğu görülmekte. Oysa kişisel- sosyal gelişim, kendini kabul gibi alanlardaki gelişim de en az okul başarısı kadar önemli. Mesleki ve eğitsel alanların dışındaki alanların kazanım sayıları artırılabilir. Aksi halde eğitsel ve mesleki alanların hedeflerinin daha önemli olduğu yanılgısı doğabilir.” (A.U 4)

“Öğretim programlarında yer alan rehberlik ve psikolojik danışma ile ilgili kazanımların hazırlanan program kazanımları ile örtüşmesi, ayrı bir sınıf rehberlik programına olan ihtiyacın sorgulanmasına neden olmaktadır. Örneğin 1. sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda rehberlik ve psikolojik danışma ile ilgili 47 kazanımın bulunması ve bu kazanımların 1. sınıf için hazırlanan sınıf rehberlik programı kazanımları ile örtüşmesi programın gerekliliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır.”(P.G.U 1)

İçerik (Yeterlik Alanları)

Yapılan görüşmeler sonucunda hazırlanan programın içerik boyutuna karşılık gelen “yeterlik alanları”na ilişkin olarak bazı uzmanlar, bu alanlar belirlenirken bölgesel farklılıkların da göz önüne alınması gerektiğini ve okul dışındaki yaşamı destekleyen bazı yeterlik alanlarının da eklenebileceğini belirtmişlerdir.

“Aslında yeterlik alanları büyük ölçüde tercüme. Bu ülkedeki öğrencilerin bölgesel farklılıklar da dikkate alınarak gereksinimleri dikkate alınmalı.” (A.U 6)

“Yeterlik alanlarının daha farklı ifade edilebileceğini düşündüm hep. Ayrıca okul dışında serbest zamanlarını değerlendirmeye, okul dışındaki yaşamı desteklemeye ve cesaretlendirmeye dayalı yeterlik

alanları da eklenebileceğini de (spor, sanat, edebiyat vb). Eğitsel başarı altında bunlardan bazılarının kazanım diye verilmesini fazla doğru bulmuyorum. Bazıları çok geniş, bazıları dar anlamlı... Yine de çoğu alanları kapsadığı söylenebilir." (A.U 2)

Etkinlikler

Program geliştirme uzmanları, alan uzmanları ve rehber öğretmenler, hazırlanan programda etkinlik örneklerinin sınırlı olduğunu, sınıf öğretmenlerinin bu alandaki kazanımlara ilişkin uygun etkinlikler düzenlemede yeterli niteliğe sahip olmadıklarını belirterek programdaki etkinlik örneklerinin zenginleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Hazırlanan program incelendiğinde de etkinlik örneklerinin sınırlı olduğu görülmektedir.

"Etkinliklerin zenginleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Programda sadece kazanım ve örnek etkinliklere yer verilmiş, ancak bunların uygulanmasındaki yöntem ve araç-gerece yer verilmemiştir. Yeterli sayıda etkinlik örneği yer almamaktadır" (A.U 1)

"Etkinliklere alternatif etkinlik geliştirilmesi gerekmektedir. Öğretmenlerin en azından iki seçeneği olmalıdır. Öğretmen sınıfın, okulun, bölgenin ve öğrencilerin düzey ve ihtiyaçları doğrultusunda en uygun etkinliği seçip uygulamalıdır."(R.Ö 4)

Ölçme ve Değerlendirme

Hazırlanan programın ölçme ve değerlendirme boyutunda, ölçme araçları ile ilgili genel açıklama yapılmış olması, sınıf düzeyine göre formların ayrı ayrı düzenlenmemiş olması, bir ders saati içinde etkinliklerin değerlendirilmesi için çok fazla form kullanılması beklentisi, formların nasıl puanlanacağı ve değerlendirileceğinin belirtilmemesi program hakkında görüş bildiren uzmanlar ve rehber öğretmenlerin özellikle eleştirdiği noktalar olarak görülmektedir.

"Formlar nasıl puanlanacaktır ve sonuçlar nasıl değerlendirilecektir, bu konuda örnek olması gerekmektedir. Ölçeklerden alınan puanların yorumlanması, diğer programlarda olduğu gibi büyük kargaşalara neden olmaktadır ki bu alan için bu durum daha da önemlidir. Bu konuda programda birkaç örnek olsa daha iyi olurdu." (P.G.U 6)

"Yeterli değil, çünkü ürünü hemen görmek mümkün değil. Formlar yetersiz ve değerlendirilmesi zor bir süreç." (R.Ö 3)

"Ölçme ve değerlendirme formları bir didaktik dersi değerlendirmeye yönelik. Psikolojik kazanımların ölçülmesi oldukça zor..." (A.U 6)

"Programda her etkinliğe yönelik değerlendirme düzenleneceği vurgulanmasına karşın, program için verilmiş birkaç değerlendirme örneği formu dışında değerlendirme boyutu üzerinde ayrıntılı durulmadığı söylenebilir. Kazanımların istenilen düzeyde amacına ulaşip ulaşmadığını belirlemek amacıyla değerlendirme boyutu daha etkili ve sistemli bir şekilde düzenlenebilir. Ölçme-değerlendirme formları farklı sınıf düzeyleri dikkate alınarak hazırlanmamıştır. Hazırlanan örnek değerlendirme formlarında sınıf düzeyleri de belirtilmemiştir. Bu da programın eksik bir yönü olarak görülebilir." (P.G.U 4)

"Ölçme ve değerlendirme kısmında gereksiz bölümlerin olduğuna inanıyorum; gereksiz kağıt israfı yaşıyoruz." (R.Ö 11)

"Programın ölçme ve değerlendirme yaklaşımı yetersiz ve sağlıklı değil. 40 dakikada öğrenilmesi güç bir kazanımı nasıl ölçebilirsiniz? (R.Ö 8)

Programın Zayıf Yönleri

Uygulanabilirliği açısından

Yapılan görüşmeler sonucunda, özellikle sınıf öğretmenlerinin uygulamalar için yeterli donanımına sahip olmamaları ve okullarda rehber öğretmenlerinin yeterli olmamasının programın işlevselliği açısından olumsuz bir unsur olarak görüldüğü belirlenmiştir. Yapılan görüşmelerde, hazırlanan programın uygulanabilmesi için haftalık programda ayrılan sürenin

ve bazı etkinliklerin bir ders saatinden uzun zaman almasının programın uygulanabilirliğini güçleştirdiğine ilişkin veriler elde edilmiştir. Ayrıca belirlenen etkinliklerin kalabalık sınıflarda uygulanmasının zorluğu, hazırlanan programın sınırlı yanı olarak görülmektedir.

“Çok işlevsel olamayacağı kanısındayım. Gözlem formlarını öğretmenler kullanmayacaklar veya kullanamayacaklardır. Ayrıca öğretmenlerin bu rehberlik etkinliklerine olan inançlarının yetersiz olacağı, eğitim-öğretim etkinliklerinin yanında rehberlik etkinliklerine ve gözlem formlarına gereken zamanı ayıracakları kanısında değilim.” (A.U 3)

“Okullarda rehberlik saatinin bir ders gibi görülmesine neden olacaktır.” (A.U 6)

“Bu program okullarda süre, anlayış (öğrenci, veli, öğretmen ve yönetimin rehberlik anlayışı) ve olanaklar ölçüsünde büyük ölçüde uygulanamayacaktır. Başarı odaklı bir eğitim sisteminde rehberlik saatlerinde bile matematik probleminin çözüldüğü eğitim ortamında bu kadar kapsamlı bir programın uygulanma şansı çok düşük.” (A.U 3)

“Bazı etkinlikler bir ders saatinden fazla zaman alıyor; bazı etkinlikler de materyal gerektiriyor ve materyal temininde zorluklar yaşanıyor.” (R.Ö 13)

“Programın süre açısından uygulanabilirliği söz konusu değildir.” (R.Ö 8)

Rehber öğretmenler açısından

Okullarda rehber öğretmenlerin sayıca yetersiz olması, programın uygulanması açısından olumsuz bir durum yaratmaktadır. Yapılan görüşmelerde de rehber öğretmenlerin programın uygulanmasında aktif rol almalarının okullarda yürütülmekte olan rehberlik servisinin hizmetlerini aksatacağı, rehber öğretmenin okulda bulunan bütün şubelere yetişemeyecek olması ve rehber öğretmenlerin hazırlanan programı olduğu gibi uygulamalarının yaratıcılıklarını engelleyeceği vurgulanmaktadır.

“Rehber öğretmenlerin rehberlik dersine girmesini programın zayıf yönü olarak görüyorum. Çünkü rehber öğretmenler iş yoğunluğu nedeniyle bazı çalışmalara girerken bazılarını aksatacağından o günkü etkinlik verimsiz geçecektir. Ayrıca rehber öğretmeni olmayan okullarda Ram’dan birini çağırarak, randevu almak, kolay olmayacaktır diye düşünüyorum. Tüm Türkiye çapında bu programın uygulanabilirliğini ancak değişik illerde, ilçelerde çalışan rehber öğretmenler aracılığı ile öğrenmek gerekir diye düşünüyorum. Farklı illerdeki öğrenci profiline bu programın ne kadar uygun olabileceği üzerinde durulmalı.” (R.Ö 15)

“Ancak, bu program psikolojik danışmanların yaratıcılığının engellenmesi gibi bir soruna da yol açabilmektedir. Yapısından dolayı değil de belki, MEB sistemi nedeniyle belki, hazır bir programı uygulamak daha kolay geldiğindedir.” (A.U 2)

“Bu program, zaten okullarda yoğun bir şekilde çalışan rehber öğretmenlerin ve psikolojik danışmanların işini kolaylaştırdı; yapılan rehberlik çalışmalarının dışında psikolojik danışma yapmak için daha fazla zaman ayrılmasına sebep oldu. Ama odasına kapanan rehber öğretmenlerin işlerini zorlaştırdı; çünkü öğretmenlerimiz her ne kadar üniversitelerden pedagojik formasyon almış olsalar da öğretmenlere müşavirlik hizmeti arttı.” (R.Ö 2)

III. Uygulamaya ve Programın Geliştirilmesine İlişkin Öneriler

Program geliştirme uzmanları, alan uzmanları ve rehber öğretmenler ile yapılan görüşmelerde, hazırlanan programın daha etkili uygulanabilmesi açısından getirilen öneriler, özellikle sınıf öğretmenlerinin hizmetiçi eğitimler yoluyla bu alandaki bilgilerinin geliştirilmesi, kaynak desteğinin sağlanması, uygulamalar konusunda kararlı davranılması ve bakanlık tarafından geliştirilebilirliğinin sağlanması şeklinde sıralanabilir.

“Tüm öğretmenlerin bu konuda eğitimden geçirilmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde işlevsel olabilir. Ayrıca öğretmenlerin rehberliğe bakışlarını olumluya çevirmediğimiz sürece, yapılan tüm çalışmalar tam anlamıyla faydalı olmayacaktır.” (R.Ö 4).

“Programın etkililiği; bakanlığın rehberlik programı ile öğretim programlarını, sistemin amaç ve hedefleri ile eğitim türlerine göre uygun şekilde entegre edebilmesine; bakanlık ve okullar olarak çeşitli

vesileler ve araçlarla, beyanlarla) ortaya konan rehberlik yaklaşımları ile programın temel yaklaşımının uyumlu hale getirilmesine; programın uygulanmasını ve geliştirilmesini sürdürülebilir olarak destekleyecek bir uzmanlık ve supervizyon mekanizmasının bakanlıkça sağlanmasına; rehber öğretmenler/psikolojik danışmanlar ile sınıf rehber öğretmenlerinin grup rehberlik uygulamaları için beceri ve yeterliliklerinin artırılmasına ve tüm bunlara yön verecek şekilde, bakanlığın öğrenciyi temel ve odağa alacak ve farklılıklara duyarlı olacak bir uygulama mekanizması yapılandırmasına ve araçlarını oluşturmaya bağlıdır. "(R.Ö 1)

Sonuç ve Öneriler

Programın en güçlü yanlarından biri, okullarda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri uygulamalarında kullanılan, "hizmetler modeli", "süreç modeli" ve "görevler modeli" gibi geleneksel modeller yerine "kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programı modeli"nin temel alınmasıdır. Tercih edilen modelin dışındaki modeller, meslek ya da program seçimi ve krize müdahale hizmetleriyle sınırlı kalmakla eleştirilmektedir. Çağdaş eğitim sistemlerinde, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde tercih edilen "kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programı modeli"nin kuramsal temelini ise "gelişimsel rehberlik yaklaşımı" oluşturmaktadır.

Katılımcıların görüşleri birlikte değerlendirildiğinde, programın güçlü yönleri olarak değerlendirilebilecek katkıları şu boyutlarda yer almaktadır: Ders saatlerini etkili kullanma, standartlaşmayı sağlama, öğrencilerin psikososyal gelişimine katkı sağlama, rehber öğretmenlerin bilgi ve deneyimlerini artırma, rehberlik hizmetlerine olumlu etkileri ve işlevsel olması. Programın zayıf yönleri olarak ise programın uygulanabilirliği açısından, sınıf öğretmenlerinin uygulamalar için yeterli donanımına sahip olmamaları, okullarda rehber öğretmenlerin yeterli olmaması, bazı etkinliklerin kalabalık sınıflarda uygulanmasının zorluğu ve rehberlik saatinin bir ders gibi algılanabileceği endişesi ön plana çıkmaktadır. Rehber öğretmenler açısından da iş yüklerini arttırma ve yaratıcılıklarını engelleme gibi kaygılar vurgulanmıştır.

1. Program geliştirme uzmanlarının görüşlerine göre;

• "Öğrencinin öğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla edinmesi beklenen bilgi, beceri ve tutumlardır..." ifadesi ile belirtilen "kazanımlar", programın hedefler ögesine karşılık gelmektedir.

• "Birbiriyle ilişkili, beceri, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği özgün bir yapıdır..." ifadesi ile belirtilen "yeterlik alanları", programın içerik ögesine karşılık gelmektedir.

• Kazanımların gerçekleşmesini sağlayıcı "etkinlikler", programın öğretim-öğrenme süreci ögesine karşılık gelmektedir.

• "Programın ölçme ve değerlendirme yaklaşımı" başlığı altında yer verilen ölçme araç ve yöntemleri de programın değerlendirme ögesine hizmet etmektedir.

• Özellikle program geliştirme uzmanlarının ölçme-değerlendirmenin açık olmadığı yönünde programı eleştirdikleri, programda yer alan formların nasıl puanlanacağına ve sonuçlarının nasıl değerlendirileceğine ilişkin belirsizlik olduğu görüşünü paylaştıkları saptanmıştır.

2. Konu alanı uzmanlarının görüşlerine göre;

• Kazanımlarla ilgili olarak özellikle, konu alanı uzmanları bazı kazanımların öğrenci düzeyine uygun olmadığını düşünmektedirler.

• Ayrıca kazanımların işlenişi sırasında hangi ölçüte uygun davranıldığı konusunda da belirsizlik söz konusudur.

• Özellikle alan uzmanlarının, hazırlanan programın öğrencilerin psikososyal gelişimlerine katkı getireceği yönünde ortak bir görüşe sahip oldukları belirlenmiştir.

• Program için ayrılan sürenin yeterli olmadığına ilişkin genel bir kanı mevcuttur.

3. Rehber öğretmenlerin görüşlerine göre;

Rehber öğretmenler ise, programın uygulanması için ayrılan sürenin yeterli olmadığını ve sınıf mevcudunun fazla olmasının uygulamaları olumsuz etkilediğini düşünmektedirler.

Program geliştirme uzmanları, alan uzmanları ve rehber öğretmenler, hazırlanan rehberlik programının, rehberlik ve sosyal etkinlikler için ayrılmış olan zorunlu ders saatlerinin etkili bir biçimde kullanılmasını ve tüm okullarda benzer uygulamaların yapılması ile standartlaşmaya olanak tanınması açısından rehberlik hizmetlerine katkı getireceği görüşünü paylaşmaktadırlar.

Alanyazın incelendiğinde özellikle rehber öğretmenlerin programa ilişkin görüşlerini yansıtan ve bazı sonuçları bu araştırma bulguları ile örtüşen çalışmalara rastlanmıştır. Güven (2009), programın uygulanmasıyla ilgili olarak ortaöğretimde görevli sınıf rehber öğretmenlerinin görüşlerini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, çeşitli branşlardaki 112 öğretmenin görüşlerine başvurmuştur. Bazı etkinliklerin öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik olmaması, bazı etkinlikler için bir ders saatinin yetersiz olması, etkinliklerle ilgili bazı konularda öğretmenlerin bilgi ve beceri eksikliği, rehberlik saatinin önemsiz ve gereksiz bir zaman olarak algılanması ve bazı öğretmenlerin bu konudaki isteksizliği programın uygulanması ile ilgili başlıca sorunlar olarak ortaya çıkmıştır. Terzi, Ergüner Tekinalp ve Leuwerke (2009) tarafından yapılan çalışmada, rehber öğretmenlerin programın getirilerine ilişkin görüşlerinin sırasıyla şu boyutlarda toplandığı saptanmıştır: PDR hizmetlerinin planlı, programlı yürütülmesini sağlama, öğrencilerin bireysel farklılıklarını ve ihtiyaçlarını daha fazla dikkate alma, rehberlik hizmetlerinin yürütülmesinde bir standart sağlama ve önleyici rehberlik çalışmalarının daha fazla önem kazanması. Katılımcılar, sınıf rehber öğretmenlerinin rehberlik çalışmalarına gereken ilgiyi göstermemelerini ve etkinlikleri uygulama becerilerine sahip olmamalarını, programı uygularken karşılaştıkları temel güçlükler olarak belirtmişlerdir. Akademisyenler tarafından rehber öğretmenlere kurslar düzenlenmesi, öğretmenlere zorunlu hizmet için eğitim düzenlenmesi ve rehberlik saatlerinin artırılması da rehber öğretmenlerin önerileri arasında yer almıştır. Öztürk (2008) tarafından yapılan çalışmada, rehber öğretmenlerin yarısından fazlasının yeni programın kendi yüklerini hafiflettiği görüşünde oldukları sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte, öğretmenlerin birçoğunun uygulanan etkinliklere ayrılan sürenin yetersiz olduğunu tespit ettikleri de varılan sonuçlar arasındadır. Öztürk (2009), diğer çalışmasında ise rehberlik programının uygulama sürecine ilişkin okul rehber öğretmenlerinin, sınıf rehber öğretmenlerinin ve okul yöneticilerinin görüşlerini ortaya koymuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanıldığı çalışmada, sınıf rehber öğretmenlerinin tamamı yeni rehberlik programını etkili ve uygulanabilir bir program olarak algılayarak, büyük bir çoğunluğu programda yer alan etkinliklerin uygulanması için ayrılan sürenin yetersiz olduğu görüşünü dile getirmişlerdir. Araştırma bulgularına göre yeni rehberlik programının pek çok rehber öğretmen tarafından etkinliklere dayalı, gelişimsel, sınıf öğretmenlerinin katılımını gerektiren, standart, somut, açık, ardışık ve etkili bir program olarak algılandığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca, rehber öğretmenlerin tamamının etkinlikleri çok uzun ve sürelerini de yetersiz bulmalarına rağmen, yine de yarısının rehberlik programını uygulanabilir bir program olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Rehber öğretmenlerin görüşlerinin bu çalışmadaki bulgularla örtüştüğü söylenebilir.

Yukarıda verilen araştırma bulguları da değerlendirildiğinde, incelenen programın, gelişimsel rehberlik anlayışı temel alarak hazırlanan, geniş bir vizyona sahip, kapsamlı, süreç ağırlıklı, öğrencinin tüm yönleri ile gelişimini hedefleyen bir program olduğu, ancak okullardaki rehberlik hizmetlerinin yürütülmesine katkı sağlayabilmesi için, özellikle uygulamadaki sorunları giderecek bazı düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Özellikle rehber öğretmenlerin, programın, okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini bir standarda kavuşturması ve rehberlik saatlerinin daha etkili kullanılmasını sağlama yönündeki beklentilerini karşılayacağı umulmaktadır. Programın yeni ve denenmekte olan bir uygulama olduğu dikkate alınarak sınırlılıklara odaklanmak yerine, sınırlılıkların giderilmesi için yollar bulmaya odaklanmanın daha yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

1. Hazırlanan programın, pilot uygulamasının yapılmadan yurt çapında uygulanması, program geliştirme açısından bir eksikliklerdir. Her türdeki programların yurt çapında uygulamaya geçilmeden önce yapılacak pilot uygulamalarla denenmesi önerilmektedir.

2. Bundan sonra, kapsamlı program değerlendirme çalışmalarının yapılması, programın etkililiğine ilişkin kanıtların toplanması ve bu çalışmalardan elde edilecek veriler doğrultusunda programın geliştirilmesi sağlanmalıdır.

3. Programın amacına ulaşabilmesi için program uygulayıcılarının hizmetiçi eğitimler yoluyla programa uyum sağlamaları desteklenmelidir.

4. RAM'ların "İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı" eğitim faaliyetlerine desteği güçlendirilmelidir.

Kaynakça

- Bakırcıoğlu, R. (2000). *İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bogdan, R. C. & Biklen, S. K. (1998). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Boston: Allyn & Bacon.
- Demirel, Ö. (2004). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*, 6.Baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğan, S. (2000). The historical development of counselling in Turkey, *International Journal for the Advancement of Counselling*, 22, 57-67.
- Dollarhide, C.T. & Saginak, K.A. (2003). *School counseling in secondary school: A comprehensive process and program*. Pearson Education Inc.
- Erden, M. (1998). *Eğitimde program değerlendirme*, 3.Baskı, Ankara:Anı Yayıncılık.
- Erford, B.T. (2007). *Transforming the school counseling profession*. Pearson Merrill Prentice Hall.
- Erkan, S. (2003). "Rehberlik nedir?" İlköğretimde Rehberlik (Ed.Yıldız Kuzgun). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Erkan, S. (2004). *Okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının hazırlanması*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ertürk, S. (1991). *Eğitimde "program" geliştirme*, 6.Baskı, Ankara: Meteksan Yayınları.
- Güven, M. (2009). *Ortaöğretimdeki sınıf rehber öğretmenlerinin sınıf rehberlik programının uygulanmasına ilişkin görüşleri*, 10. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Adana, 21-23 Ekim 2009.
- Kaya, A ve Çivitçi, A. (2002). *Okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi*. Psikolojik Danışma ve Rehberlik (Ed: Gürhan Can). Ankara:Pegema Yayıncılık.
- Külahoğlu, Ş. (2001). *Okul psikolojik danışmanlık ve rehberlik programlarının geliştirilmesi*. Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Kuzgun, Y. (2000). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- M.E.B. (2006). *İlköğretim ve ortaöğretim kurumları sınıf rehberlik programı*. Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara: MEB Basımevi.
- M.E.B. (2007). *İlköğretim ve ortaöğretim kurumları sınıf rehberlik programı ortaöğretim etkinlik örnekleri*. Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara: MEB Basımevi.
- Myrick, R.D. (1997). *Developmental guidance and counseling: A practical approach*. Educational Media Corp.

- Nazlı, S. (2005). *Kapsamlı gelişimsel rehberlik ve psikolojik danışma programları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Öztürk, A. (2008). "Türkiye'de uygulanan yeni rehberlik programı uygulama süreci ve programın bilinirliğine ilişkin rehber öğretmen görüşleri", *Proceedings of International Conference Educational Science*, Vol.3, 1548-1555.
- Öztürk, A. (2009). *Kapsamlı rehberlik programı uygulama sürecine ilişkin okul rehber öğretmenleri, sınıf rehber öğretmenleri ve okul müdürlerinin görüşleri*, 10. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Adana, 21-23 Ekim 2009.
- Terzi, Ş.I. (2004). *Okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi*. Psikolojik Danışma ve Rehberlik (Ed: Alim Kaya). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Terzi, Ş.I., Ergüner Tekinalp, B. ve Leuwerke, W. (2009). *Rehber öğretmenlerin okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri modeline dayalı olarak geliştirilen psikolojik danışma ve rehberlik programını değerlendirmeleri*, 10. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Adana, 21-23 Ekim 2009.
- Yeşilyaprak, B. (2001). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. Ankara : Nobel Yayın Dağıtım.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.